

Festivaler 2014

- en kartläggning

Länsstyrelsen
Kalmar län

LÄNSSTYRELSEN
BLEKINGE LÄN

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Länsstyrelsen
Stockholm

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Länsstyrelsen
Skåne

LÄNSSTYRELSEN

ÖSTERGÖTLAND

INLEDNING	4
REGERINGENS STRATEGI FÖR ANDT-POLITIKEN	4
ALKOHOL OCH TOBAK I SAMHÄLLET	5
FESTIVALER.....	6
KOMMUNENS ROLL	6
BAKGRUND	8
SYFTE	8
METOD OCH AVGRÄNSNINGAR	8
FÖRBEREDELSE OCH GENOMFÖRANDE.....	8
OBSERVATIONSSCHEMA	9
RESULTAT.....	11
SERVERINGSYTOR.....	11
<i>Observationer</i>	12
ORDNING OCH NYKTERHET	13
<i>Observationer</i>	14
MARKNADSFÖRING OCH SPONSRING.....	18
<i>Observationer</i>	18
AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	22
SERVERINGSYTORNA	22
ORDNING OCH NYKTERHET	23
SPONSRING	25
SKYDDET FÖR BARN OCH UNGA	25
SAMVERKAN.....	26
POLITIKENS ANSVAR.....	26
KÄLLFÖRTECKNING.....	27
ALLMÄNT	27
LAGAR OCH FÖRORDNINGAR.....	28
BILDER	28
BILAGA 1 – Alkohollagen	
BILAGA 2 – Tobakslagen	
BILAGA 3 – Observationsprotokoll	

Inledning

Sveriges länsstyrelser har enligt förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion bland annat till uppgift att noga följa länets tillstånd och behov och att verka för att de fastställda nationella målen inom olika samhällssektorer får genomslag i länet.

Länsstyrelsen ska också främja länets utveckling och noga följa tillståndet i länet samt underrätta regeringen om dels det som är särskilt viktigt för regeringen att ha vetskap om, dels händelser som inträffat i länet.

På alkoholområdet beskrivs länsstyrelsernas roll även som följande:

”I länsstyrelsernas roll som regeringens förlängda arm i länen ligger bl.a. uppgiften att fullfölja de nationella målen samt att följa upp och utvärdera insatser inom olika samhällssektorer med såväl nationellt som ett samlat regionalt perspektiv.” Vidare anges att länsstyrelserna som regionala tillsynsorgan har ett ansvar för att följa upp och utvärdera alkoholpolitikens funktion och effekter i länen. (Ds 1995:50 *Länsstyrelsens nya roll på alkoholområdet*).

Enligt den förordning om samordning inom ANDT-området som kom år 2012 (SFS 2012:606) ska Länsstyrelsen i största möjliga utsträckning samordna sitt förebyggande arbete på alkohol- och tobaksområdet med den tillsyn som länsstyrelsen ska utöva enligt alkohollagen.

Det finns generellt sett en god kunskap hos länsstyrelserna om hur alkoholserveringen bedrivs på de restauranger och pubar som har serveringstillstånd, men kunskapen om hur serveringen bedrivs vid tillfälliga arrangemang behöver öka och fördjupas.

Av den anledningen tog Länsstyrelsen Östergötland initiativ till denna kartläggning av ett antal festivaler runt om i landet. Kartläggningen genomfördes i samarbete med berörda länsstyrelser. Syftet med kartläggningen av festivaler var att skaffa kunskap om hur tillfälliga arrangemang genomförs och hur alkohollagens (SFS 2010:1622) och tobakslagens (SFS 1993:581) bestämmelser fungerar i praktiken.

Kartläggningen är viktigt av flera anledningar. Dels för att länsstyrelserna enligt instruktionen ovan har i uppgift att följa utvecklingen inom alkohol- och tobaksområdet, dels för att resultatet av kartläggningen kan öka kunskapen inte bara hos länsstyrelsernas handläggare utan också hos de kommunala handläggarna, de politiska beslutsfattarna samt arrangörerna.

Regeringens strategi för ANDT-politiken

Det nationella målet för folkhälsan är *”att skapa samhällsliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen”*. Detta mål har sedan brutits ner i elva målområden, varav flera berör ANDT-området (alkohol, narkotika, dopning och tobak). År 2011 antog riksdagen en samlad strategi för ANDT-politiken (regeringens prop. 2010/11:47). Strategin gäller mellan 2011-2015 och är en del av den övergripande folkhälsopolitiken.

Det övergripande målet i den nationella ANDT-strategin är:

”Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.”

Förutom det övergripande målet finns sju långsiktiga mål för ANDT-politiken, där bland annat mål 1, 3 och 4 är följande;

- *Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska;*
- *antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska;*
- *antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.*

Alkohol och tobak i samhället

Alkohol och tobak är droger som finns lättillgängliga i samhället. Även om dessa droger är legala att använda kan de orsaka stor skada. Det finns därför anledning att prioritera förebyggande insatser på alkohol- och tobaksområdet. Några av de viktigaste är att skydda barn och unga från konsekvenser av alkohol- och tobaksbruk samt att minska våldet i offentlig miljö. (Regeringens prop. 2010/11:47).

"Den svenska alkoholpolitikens mål är att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. /.../ Med en väl fungerande lagstiftning har samhället möjlighet att kontrollera hanteringen av alkoholen och särskilt begränsa tillgängligheten till alkohol i vissa miljöer och sammanhang. Det är särskilt angeläget att regelverket ger barn och unga det skydd de behöver. (Regeringens proposition 2009/10:125, sid. 56).

Det är i gruppen unga vuxna flickor och pojkar (16-29 år) som man konsumerar mest alkohol. (Nationella folkhälsoenkäten – *Hälsa på lika villkor*, 2014). Det finns de personer som drabbas särskilt av sin alkoholkonsumtion under den här perioden i livet och som löper hög risk att etablera skadliga dryckesvanor. Studier visar att ju tidigare en person börjar dricka alkohol, desto större är risken att utveckla ett beroende och drabbas av sjukdom senare i livet. (Grant & Dawson, 1997).

Trenden visar att alkoholkonsumtionen bland unga pojkar och flickor minskar och likaså minskar berusningsdrickandet. I takt med den utvecklingen sjunker också andelen hög- och riskkonsumenter kraftigt. Nedgången går tydligast att se i grundskolans årskurs 9, men även i gymnasiet. Andelen pojkar och flickor som dricker alkohol har sjunkit under den senaste tolvårsperioden och är nu på en nivå som är den lägsta sedan mätningarna inleddes 1971. (CAN, *Skolelevers drogvanor*, 2014).

Det är också i åldersgruppen 16-29 år som personer använder tobak mest. Det är dock inte i den gruppen som andelen dagligrökare eller dagligsnusare är högst. Däremot är andelen högst avseende det sporadiska bruket. Debutåldern har höjts både för att börja röka och snusa. Dagligrökning är tre gånger vanligare bland personer med kort utbildning än bland de med lång utbildning. (Folkhälsomyndigheten, Nationella folkhälsoenkäten – *Hälsa på lika villkor*, 2014).

En studie från Socialstyrelsen visar att uppskattningsvis 12 000 rökare per år i Sverige dör i förtid till följd av sin rökning, dessutom insjuknar ungefär 100 000 personer i Sverige per år i rökrelaterade sjukdomar. I dessa siffror är inte skador av passiv rökning eller snusning medräknade. Enligt samma rapport är den växande kroppen extra känslig

och rökningens påverkan blir större ju tidigare rökdebuten sker. (Socialstyrelsen, *Registeruppgifter om tobaksrökningens skadeverkningar*, 2014).

Festivaler

Intresset för att gå på festival är större än någonsin. Forskning från Linnéuniversitetet visar att besökssiffrorna till de tio största musikfestivalerna i Sverige har slagit rekord år 2013, med 268 000 betalande besökare. Det går även att se en förändring när det handlar om vilka arrangörerna är bakom de stora festivalerna. Idag är det större kommersiella företag som driver de flesta av de största festivalerna i landet snarare än ideella föreningar som var de vanligaste arrangörerna tidigare. (Johansson, *Music Festivals in Sweden-An Analysis of the Ten Largest Commercial Festivals 2000-2013*, 2014).

Festivalerna är viktiga ur flera aspekter, bland annat skapar de arbetstillfällen och är viktiga för besöksnäringen i kommunerna runt om i landet. Alkohol och tobak är varor som är lättillgängliga på festivaler och risken för att minderåriga flickor och pojkar kommer i kontakt med dem är stor. Detta gör att det ställs extra höga krav på de arrangörer som anordnar festivalerna och på kommunerna att se till att de regler som finns också följs.

Kommunens roll

Det lokala samhället framhålls som det förebyggande arbetets arena. Förutom en restriktiv och fungerande lagstiftning krävs ett samordnat och aktivt samarbete mellan såväl offentliga som ideella aktörer för att de övergripande politiska målen ska nås. (Regeringens proposition 2009/10:125, sid. 56).

Många kommuner arbetar aktivt med lokal samordning av det ANDT-förebyggande arbetet. Några av framgångsfaktorerna för att få bra effekt av insatserna för folkhälsan är att det finns tydliga policydokument och en bred politisk förankring. (Statens folkhälsoinstitut, *Länsrapport 2012, 2013*). Frågorna är många gånger olika organiserade i kommunerna och det skiljer sig även åt vad gäller avsatta resurser för verksamheten.

En viktig förutsättning för att alkohollagens och tobakslagens skyddsaspekter ska iakttas och skyddet för folkhälsan bli verklighet, är att det finns en effektiv kontroll av att lagarna efterlevs. (Regeringens proposition 2009/10:125, sid. 61).

Kommunen är enligt alkohollagen tillstånds- och tillsynsmyndighet när det gäller servering av alkohol, vilket innebär att kommunen både ger tillstånd för alkoholservering samt utövar tillsyn över serveringstillstånden. När det gäller försäljning av tobak ska den som vill sälja göra en anmälan till kommunen innan försäljningen påbörjas. Kommunen ska även utöva tillsyn över tobaksförsäljningen och denna tillsyn innefattar även marknadsföring av tobaksprodukter. Kommunen har även ansvar att tillsyna rökfria miljöer.

För att vara effektiv och ändamålsriktig måste kommunens tillsyn kombineras med användande av sanktioner när det är påkallat. Sanktioner som används måste stå i proportion till de konstaterade bristerna och tillämpningen av lagstiftningen i övrigt.

Kommunen har en central roll för att det lokala förebyggande arbetet ska få önskad effekt och för att driva utvecklingen vidare. Att ge ungdomar större möjligheter att få tillgång till alkoholfria och rökfria miljöer är en viktig åtgärd för att förhindra att

ungdomar börjar använda alkohol och tobak. (*Regeringens åtgärdsprogram för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken*, 2012).

Bild 1: Liveakt på Väsby Rock.

Bakgrund

Syfte

Det finns flera syften till detta initiativ att kartlägga festivaler i Sverige. De viktigaste är:

- att presentera en *nulägesbild* av tillfälliga arrangemang som riktar sig till en bred publik
- att *skapa en bild av hur arrangemangen sköts* i praktiken avseende följande fokusområden;
 - generell alkoholhantering (ordning och nykterhet, samverkan, organisation)
 - försäljning till minderåriga/märkbart påverkade
 - tobaksförsäljning
 - marknadsföring alkohol/tobak
- att *höja kunskapsnivån* om hur alkohollagens och tobakslagens intentioner efterlevs i praktiken vid större arrangemang.

Med denna observationsstudie som grund fortsätter Länsstyrelserna nu diskussionen såväl internt inom länsstyrelserna som externt med andra berörda myndigheter. Inte minst blir dialogen med kommunerna och polismyndigheten central. Förhoppningen är att länsstyrelserna genom att visa på goda exempel på upplägg och genomförande när det kommer till festivaler ska leda till färre problem kring servering av alkoholdrycker och/eller försäljning av tobaksvaror

Metod och avgränsningar

För att uppnå syftet med rapporten bedömdes observationsbesök vara ett effektivt tillvägagångssätt. För att underlätta dokumentationen vid besöken användes ett observationsprotokoll (se bilaga 3) som arbetsmaterial. Vid besöken pratade även länsstyrelsernas handläggare med flera involverade aktörer (arrangörer, ordningsvakter, poliser, serveringspersonal och besökare) för att på ett bra sätt kunna få både positiva och negativa aspekter av arrangemangen belysta.

Urvalet av vilka festivaler som skulle besökas har skett utifrån följande kriterier:

- Större och mindre festivaler
- Inne i och utanför staden
- Olika inriktningar med olika målgrupper
- Geografisk spridning

De erfarenheter som länsstyrelserna gjort vid observationsbesöken har sammanställts under respektive fokusområde och sedan relaterats till alkohollagens och tobakslagens bestämmelser.

Det är viktigt att understryka att denna lägesbild avser sommaren 2014 och just för de specifika kvällar som observationerna skedde. Länsstyrelserna gör inget anspråk på att presentera en generell slutsats om samtliga festivaler i Sverige.

Förberedelser och genomförande

Observationsbesöken planerades i samverkan mellan berörda länsstyrelser. Grundidén var att länsstyrelsens handläggare i respektive län där festivalen ägde rum skulle ansvara för de kontakter som var nödvändiga att ta, exempelvis med kommunala handläggare

och arrangörer. Vid varje besök deltog även handläggare från andra länsstyrelser vilket gynnade både kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte. Sammanlagt deltog tre till fyra handläggare vid varje besök. För att bidra med en helhetsbild deltog även en och samma handläggare på så många av festivalerna som möjligt.

Vid planeringen av observationsbesöken kontaktades de kommunala handläggarna och polisen för information om kartläggningen och dess syfte. Dessa erbjöds även att medverka vid observationsbesöken. Även arrangören involverades då det krävdes passerkort för att kunna komma in på festivalerna. I några fall informerades också andra myndigheter som bjöds med att delta. Detta var exempelvis Konsumentverket som deltog vid Bråvallafestivalen och Way Out West. Syftet med Konsumentverkets deltagande var bland annat för att länsstyrelserna och kommunerna skulle få djupare kunskap om marknadsföringsreglerna och hur dessa bör tolkas i praktiken.

Observationsbesöken inleddes under eftermiddagen med ett förmöte med planering. Besöken varade i regel en hel kväll då länsstyrelsernas personal gick runt på området. I flera fall var de kommunala alkohol- och tobakshandläggarna med och bedrev tillsyn och i något fall träffade Länsstyrelsen handläggaren innan besöket för att få en uppdatering om arrangemanget. Vid något fall träffades arrangören, Länsstyrelsen, polisen och de kommunala handläggarna för en genomgång innan observationsbesöket inleddes.

I samtliga fall har länsstyrelserna varit mycket måna om att samverka med de berörda myndigheterna för att öka möjligheterna till samsyn kring de fokusområden som kartlades.

Observationsschema

Maj

- *Summerburst*, Göteborg (Större festival inne i staden, housemusik, västra Sverige, arrangeras två dagar)
- *Stockholm Fields*, Stockholm (Större festival inne i staden, rock, östra Sverige, endagsfestival)

Juni

- *Sweden rock Festival*, Sölvesborg (Större festival utanför staden, rock, södra Sverige, arrangeras tre dagar)
- *Summerburst*, Stockholm (Större festival inne i staden, housemusik, östra Sverige, arrangeras två dagar)
- *Bråvalla*, Norrköping (Större festival utanför staden, blandade musikgenrer, östra Sverige, arrangeras tre dagar)

Juli

- *Öland roots*, Mörbylånga, Öland (Mindre festival, utanför staden, reggaemusik, östra Sverige, arrangeras tre dagar)

- *Siestafestivalen*, Hässleholm (Mindre festival inne i staden, blandade musikgenrer, södra Sverige, arrangeras två dagar)
- *Väsby Rock*, Upplands Väsby (Mindre festival i liten kommun, rock, östra Sverige, endagsfestival)

Augusti

- *Storsjöyrän*, Östersund (Större festival inne i staden, blandade musikgenrer, norra Sverige, arrangeras tre dagar)
- *Way Out West*, Göteborg (Större festival inne i staden, blandade musikgenrer, västra Sverige, arrangeras tre dagar)

Resultat

Nedan presenteras de observationer som gjordes i samband med besöken, utifrån respektive fokusområde.

Serveringsytor

Alkohollagstiftningen ställer höga krav på matutbud, serveringslokal och de omständigheter under vilka serveringen ska ske. För att tillståndshavaren ska kunna kontrollera att serveringen sköts i enlighet med bestämmelserna, måste serveringsytorna bland annat vara överblickbara.

Lagen säger att det är den personal som *säljer* eller *lämnar ut* alkoholdrycken som är ansvarig för att gästen inte är minderårig och/eller märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel. Barpersonal som brister i detta riskerar att dömas för olovlig dryckeshantering. Detta är ett ansvar som därmed inte kan delegeras till andra exempelvis publikvärdar eller alkoholkontrollanter. Av denna anledning, att en anställd person är personligt straffansvarig för bristande servering, är överblickbarheten ett måste och ytterst nödvändigt. Det måste för den som lämnar ut alkoholen kunna gå att följa den och säkerställa att den inte hamnar i orätta händer. Detta kan vara svårt även i en vanlig restauranglokal inomhus där många personer trängs på en mindre yta. Det är svårare utomhus på överblickbara serveringsytor.

Av de utvalda festivalerna var det tre stycken som skilde sig från de andra avseende omfattningarna av serveringsytorna, alltså de ytor på vilka alkohol är tillåtna. Dessa festivaler var Sweden Rock Festival, Bråvalla och Väsby Rock som hade hela festivalområdet som serveringsområde. När besökarna passerade huvudentrén till festivalområdet befann de sig med andra ord på serveringsytan.

På de övriga festivalerna som besöktes fanns inhägnade serveringsområden inne på själva festivalområdet. Några av dessa avgränsade serveringsområden hade en arrangerad entré till området i form av sluss eller fälla där gästerna fick köa för att komma in. Vid dessa entréer fanns ordningsvakter och värdar/funktionärer som skötte ordningshållningen och såg till att insläppet kunde ske på ett smidigt sätt.

Till grund för att bevilja de stora ytorna låg flera resonemang och faktorer, till exempel bedömdes följande:

- arrangörens erfarenhet av att anordna större festivaler
- utbildning av serveringspersonalen i Ansvarsfull alkoholservering
- personalens tidigare erfarenhet av att arbeta på större festivaler
- arrangörens presentation av hur arbetet i barerna ska organiseras (genom arbetsledare, barchefer, serveringsansvariga mm.).
- arrangörens anpassningar efter påpekanden efter tidigare års arrangemang

På Bråvalla hade serveringsområdet delats upp i mindre sektorer. I varje sektor fanns ett antal så kallade *alkoholkontrollanter* som leddes av en gruppchef. De var ett 60-tal i antal. Alkoholkontrollanternas främsta uppgift var att kontrollera langning och nykterhet. I organisationen ingick även ordningsvakter som skulle understödja såväl barpersonal som alkoholkontrollanter. Antalet alkoholkontrollanter hade fördubblats mot 2013-års arrangemang och de hade även fått striktare rörelsescheman i sektorerna för att maximera närvaron. Kontrollanterna bar gula reflexvästar för synbarhetens skull.

På Sweden Rock Festival fanns motsvarande funktionärer och där kallades de *publikvärdar*. Under dagtid fanns åtta stycken publikvärdar och under kvällstid 12 stycken. Vårdarna arbetade i par och hade till uppgift att cirkulera i hela området för att skapa en överblickbarhet över serveringsytan. Publikvärdarna hade även till uppgift att dokumentera om en märkbart påverkad besökare eller minderårig som förtärde alkohol påträffades och i så fall tillkalla ordningsvakt.

Även på Väsby Rock fanns publikvärdar, ca 20 stycken fördelat på 5000 besökare.

Bild 2: Alkoholkontrollanter på Brävalla

Observationer

Uppsikten och överblickbarheten var bättre på de arrangemang där det fanns separata serveringsområden inne på festivalområdet. Personalen hade bättre möjligheter att följa alkoholen och ordningsvakterna arbetade mer aktivt med rondering och kontroller. Vidare gjordes mer aktiva bedömningar av gästernas berusningsnivå vid insläppen till de separata serveringsytorna, vilket bidrog till en mer hanterbar berusningsnivå inne på serveringsytan.

Det var svårt för serveringspersonalen att överblicka de stora serveringsytorna. Inne på områdena fanns visserligen en del öppna ytor, men det som framför allt omöjliggjorde överblickbarheten var att tält, matvagnar, containrar med försäljning av diverse festivalartiklar och andra uppsatta byggnader skymde uppsikten. Detta försvårade möjligheten att upptäcka minderåriga eller märkbart påverkade i folkhavet.

Alkoholkontrollanterna och publikvärdarna hade både en svår och ansvarsfull uppgift i att kontrollera gästernas berusningsgrad och eventuella langningsförsök. Trots västar och andra utmärkande attribut, var de inte tillräckligt synliga, de försvann i mängden på de stora serveringsytorna.

En annan omständighet som försvårade överblickbarheten var väderomständigheterna och tid på dygnet. Vid flera av observationsbesöken var det regn och blåst vilket inte bidrog till att underlätta uppsikten. Under kvällstid när mörkret föll framgick att belysningen över serveringsområdet, både på Sweden Rock Festival och Bråvalla, var bristfällig och eventuella armband som kontrollfaktor för ålder var omöjliga att se om personen bar t.ex. en långärmad tröja. Ännu svårare att se var det om personen dessutom har en luva uppdragen över huvudet.

Ordning och nykterhet

Begreppen ordning och nykterhet i alkohollagens mening ska ses ur ett brett perspektiv. De innefattar såväl berusningsnivåer som ordningen på serveringsytan. Ordning i detta fall handlar exempelvis om hur kontroller sker av berusningsnivån hos gäster som ska släppas in på området, hur ordningsvakter agerar rörande berusade gäster, hur serveringspersonal/funktionärer plockar flaskor och skräp osv.

Det finns tydliga krav på ordning, nykterhet och återhållsam servering i alkohollagen. Alla som serverar alkohol har ett *personligt ansvar* för hur de sköter serveringen. Lagens krav på återhållsam servering innebär att serveringen ska avbrytas innan gästen blir så påverkad att denne måste avvisas.

Ett påtagligt problem vid festivaler och utomhusarrangemang, särskilt de med stora serveringsytor, är vart någonstans märkbart berusade personer ska avvisas. Enligt lag ska de avvisas från serveringsstället, men när det är ca 50 000 besökare och en stressig arbetssituation är det lätt att låta saken passera för att fokusera på något som bedöms vara än viktigare. Berusningsnivån stiger under kvällen och är gästerna, som konstaterats ovan, redan berusade när de kommer, blir situationen för bland annat ordningsvakterna ohållbar. Då blir resultatet att man ingriper enbart i de allra värsta situationerna och ignorerar de mindre allvarliga. Alkohollagens bestämmelse om att inga berusade gäster ska finnas på serveringsstället är sedan länge passerad. Toleransnivån har ökat med andra ord.

Serveringspersonalens erfarenhet och kunskap är avgörande för hur serveringen bedrivs och därmed också för hur väl lagstiftningens krav efterlevs. Kombinationen av oerfaren barpersonal och hårt tryck i baren är en riskfaktor för att serveringen inte sker med den restriktivitet och med det ansvar som kommer med serveringstillståndet.

Det finns flera skäl till att berusningsnivåerna ska hållas nere och att serveringen ska ske med ansvarsfullhet och restriktivitet. Kopplingen mellan hög berusning och våldsbrott är väl dokumenterad. I Sverige sägs alkoholen spela roll i misshandelsfall, både hos offer och/eller förövare. Hög berusningsgrad, liksom att många alkoholpåverkade människor samlas på en och samma plats, ökar risken för våld.

Den som beviljats serveringstillstånd att servera alkoholdrycker till allmänheten är skyldig att också servera tillredd mat. Kopplingen mellan matservering och alkoholservering finns sedan länge i lagstiftningen. Ett av skälen till kravet på mat är att gästerna blir mindre berusade om de äter mat i samband med att de dricker alkohol. En bra måltid kan nästan halvera alkoholhalten i blodet.

Observationer

Ordning och nykterhet

De festivaler som har de största serveringsytorna, Sweden Rock Festival och Bråvalla, konstaterades ha större problem med berusade gäster och bristande ordningshållning. Den bristande ordningshållningen bestod bland annat i förekomsten av urinerande personer inne på serveringsområdet. Vid Sweden Rock Festival observerades även besökare som sov eller kräktes.

Kunskap och erfarenhet hos personalen

På flera av evenemangen uppfattades serveringen ske väldigt snabbt och utan för stora dröjsmål för många köande gäster. Detta kan medföra att den pressade barpersonalen brister i att göra bedömningar av gästernas berusningsnivå. Barpersonalen blir mer fokuserad på att hjälpa nästa gäst i kön snarare än att kolla nykterheten hos den aktuella gästen som står framför baren.

När det handlar om personalens utbildning, rutin och kunskaper på alkoholområdet spelar det roll både för hur arrangemanget uppfattas och för hur det genomförs. Är det en erfaren personal som ingår i en trimmad organisation, där alla vet sina roller och det finns en trygghet i uppdraget avlöper arrangemanget smidigare och med mindre inslag av olägenheter i form av överserverade gäster. Bra exempel på detta är Summerburst som arrangerades i Göteborg och Stockholm. Arrangören bedriver till vardags nattklubbs- och restaurangverksamhet och det professionella förhållningssättet präglade även de tillfälliga arrangemangen. På Väsby Rock var det en lokal krögare som bedrev serveringen. Även detta är ett bra exempel på hur väl serveringen sköts då personalen har rutin och vana sedan tidigare.

Enhetsförsäljning

På några av evenemangen hade serveringstillståndet förenats med ett villkor om maximal enhetsförsäljning. Exempelvis fick det på Stockholm Fields inte säljas fler än två öl per gäst per serveringstillfälle. Detta i syfte att i möjligaste mån förhindra överservering och för att minska risken för att minderåriga besökare ska få tillgång till alkohol.

Bild 3: Försäljning på Summerburst Stockholm

Ordningshållning

De flesta av de besökta festivalerna hade noggranna kontroller vid entréerna, framför allt avseende biljetter eller medhavda flaskor. Däremot var kontrollen sämre när det handlade om att bedöma berusningsgrad (nykterhetskontroll) hos besökare. Det var inte ovanligt att märkbart påverkade besökare blev insläppta på festivalområdet.

Ordningstvakterna och funktionärerna är nyckelpersoner på evenemanget. Det är i mångt och mycket deras förhållningssätt och arbete som avgör hur stämningen och trivseln blir på evenemanget. Är den personal som är anställd att arbeta med ordnings- och säkerhetsuppgifter också utbildad och samspråkad inför uppdraget blir resultatet bättre. På de arrangemang som observerades såg samspelet mellan dessa aktörer relativt olika ut. I en del fall framgick tydligt att det fanns en aktiv kommunikation mellan serveringspersonal och ordningstvakter (fler ingripanden mot berusade, fler samtal och mer vaktrotation) och i andra fall kunde ingen kommunikation iakttas.

En framgångsfaktor för att få ökad trivsel och nöjda gäster är att all personal vid arrangemanget (entrévärdar, ordningstvakter, barpersonal m.fl.) kommunicerar med gästerna och visar sig villiga att ge en bra service.

Ordningen avseende städning och plock på de olika serveringsytorna som observerades varierade. I en del fall rådde god ordning och personal/funktionärer arbetade aktivt med att cirkulera och torka bord och plocka flaskor. I en del andra fall förekom knappt någon städning alls och flaskor, muggar och annat skräp blev liggandes.

Matutbud

I barerna var det inte i alla kassor det fanns mat att köpa utan gästerna hänvisades till särskilda serveringar där maten fanns. Detta innebar att gästerna i många fall fick köa på flera ställen för att kunna köpa mat och dryck (av tillståndshavaren). Matutbudet på de besökta festivalerna var dock tillfredsställande och det fanns en god variation av maträtter för besökarna att välja mellan. Vanligast förekommande var att det på festivalområdet fanns gott om andra företag än tillståndshavaren som stod för matförsäljningen.

Campingar

Vid flertalet av de festivaler som besöktes fanns närliggande campingar där besökare kunde bo under några dagar. Detta innebar att många besökare inte bara drack alkohol inne på festivalområdet utan också på campingen. Berusningsnivåerna hos gästerna blev då relativt höga redan innan de gick in på festivalområdena. Är kontrollerna vid entéerna bristfälliga och redan berusade gäster släpps in leder det till än högre berusningsnivåer inne på festivalerna.

Bild 4: Poliser på Bråvalla

Marknadsföring och sponsring

Alkohollagen respektive tobakslagen reglerar marknadsföringen av alkohol och tobak. Konsumentverket är den centrala tillsynsmyndigheten över marknadsföringen. Kommunen ska utöva tillsyn över marknadsföringen på ställen med serveringstillstånd och även kontrollera marknadsföringen av tobak vid försäljningsställen.

För att förtydliga lagstiftningarna har Konsumentverket tagit fram allmänna råd om marknadsföring av alkohol (se bilaga KOFVS 2009:6 (har numera ersatts av KOFVS 2015:1) och tobak (KOFVS 2009:7).

Enligt de bestämmelser som finns i alkohollagen ska särskild måttfullhet iakttas vid all marknadsföring av alkoholdrycker. Reklam eller annan marknadsföring får inte rikta sig till eller skildra barn eller ungdomar under 25 år. (Regeringens proposition 2009/10:125, sid. 90). Reklam bör begränsas till relevanta fakta rörande varan och dess egenskaper, presenterade i så saklig form som möjligt och utan ovidkommande inslag. Marknadsföring som utgör ett dominerande inslag i miljön får inte förekomma.

Marknadsföring av tobak till konsumenter är som huvudregel förbjuden enligt tobakslagen. Den enda marknadsföring som får ske är inne på försäljningsstället och där får den inte vara *påträngande, uppsökande* eller *uppmånat till bruk*. I tobakslagen står det att i den omfattning det är möjligt ska reklamen placeras så att den inte kan ses från utsidan av försäljningsstället. (Konsumentverket, 2009:7).

Observationer

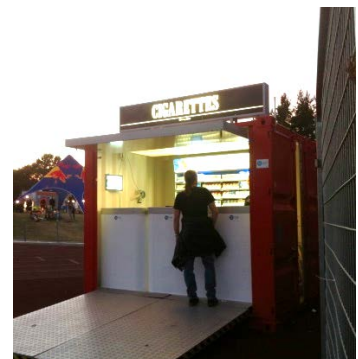
Det är oftast tobaksbranschen själv som säljer tobak på festivaler. På de festivaler som besökts har det inte förekommit några lokala tobakshandlare.

På de större festivalerna var det oftast två olika näringsidkare som anmält tobaksförsäljning, en har sålt snus och den andra har sålt cigaretter. Dessa näringsidkare kunde ha flera olika försäljningsställen på samma festival, exempelvis fanns det på Summerburst i Stockholm fem olika försäljningsställen för tobak. På två av festivalerna har festivalarrangören själv anmält tobaksförsäljning, på den ena såldes det produkter från ett tobaksbolag och på den andra från ett annat.

På flera av de besökta festivalerna skedde tobaksförsäljningen i så kallade öppna containers. På det sätt som tobaksförsäljningen sker så kan det tolkas som att all försäljning sker utomhus och att det inte får finnas någon reklam på försäljningsstället, alternativt att det inte är möjligt att placera reklamen så att den syns utifrån.

Den marknadsföring som fanns i och kring dessa containers kan beskrivas enligt följande:

På cigarettcontainers fanns en stor skylt på taket där det står CIGARETTES eller TOBAK som är upplyst på kvällen. På snuscontainers satt stora vimplar som sträckte sig högt över containern så de syntes på långt håll på vilka det stod SNUS. Det fanns liknande vimplar på en del cigarettcontainers också.

Inne i snuscontainrarna fanns det installationer i form av tittskåp med snus och olika smaker i små glasburkar. Det fanns ibland också monitorer med reklambudskap på.

I cigarettcontainrarna fanns det monitorer med tobaksreklam och ofta en stor upplyst skylt ovanför där cigaretterna var exponerade. Inne i en av containrarna fanns en vepa med en dromedar på, hängande från disken.

Bild 6: Tobakscontainer med reklamvepa

Marknadsföring utanför försäljningsställen

På en av festivalerna upplevdes reklamen mer påträngande. Det fanns flera stora (10 x 5 meter) skyltar med reklam för ett snusmärke. Containrar hade reklam på de uppställda dörrarna. Det fanns reklam både för snus och för cigaretter på diskarna som riktade sig ut från containern. Det fanns reklam på vepor och på sidan av byggkonstruktioner till scener. På disken till ett försäljningsställe för snus fanns en fyrkantig låda av genomskinligt material med snusdosor i något som kan liknas vid ett akvarium.

På en av festivalerna fanns ett VIP-område i ett tält. Inne i tältet fanns en kyl med öl och några ståbord. På varje bord fanns en dromedar målad i olika färger och detta djur är reklam för cigarettmärket Camel. Inne i tältet pågick ett arrangemang som tobaksbolaget som säljer Camel höll i.

Det gick också att notera öppnade paket av både cigaretter och snus främst på VIP-området, dessa var utplacerade på bord och det var varumärken som inte såldes av de näringsidkare som fanns på plats. Det fanns också visitkortsliknande reklamlappar utspridda på marken.

Sponsring av festivaler från alkohol- och/eller tobaksbranschen

"Sponsring är ett kommunikationsverktyg som företag investerar allt mer pengar i, det gäller inte minst sponsring av olika kulturaktiviteter. De allra flesta festivaler har sponsorer och de större festivalerna har ett stort antal sponsorer. Sponsring handlar om att skapa en affärsnytta för företag och är således att se som marknadsföring". (IQ, Alkoholvarumärkens sponsring av svenska festivaler, rapport 2013:1).

Enligt tobakslagen är det förbjudet för tillverkare, partihandlare och importörer av tobaksvaror att sponsra ett evenemang eller en verksamhet dit allmänheten har tillträde eller som kan antas få gränsöverskridande effekt, om sponsringen kan antas medföra att avsättningen av tobaksvaror främjas. Det finns dock inte samma regler gällande alkohol.

En rapport från IQ (rapport 2013:1) visar att alkoholleverantörerna som sponsrar festivaler är som mest aktiva när den primära målgruppen är under 25 år – trots att marknadsföring av alkoholdrycker inte får rikta sig till unga.

Det framgår ofta tydligt vilka som sponsrar evenemangen. På festivalernas hemsidor kan man exempelvis se vilka bryggerier som är sponsorer till festivalerna:

- *Summerburst*: Heineken
- *Sthlm Fields*: Falcon
- *Way Out West*: Norrlands guld alkoholfri
- *Bråvalla*: Åbro (huvudsponsor)
- *Storsjöyrar*: Norrlands Guld
- *Sweden Rock Festival*: Kopparberg

Sweden Rock Festival har tagit ett ytterligare steg och gjort ett eget varumärke, Sweden Rock rum, Sweden Rock whiskey och Sweden Rock starköl. Detta marknadsförs på hemsidan och säljs också på Systembolaget. På Way Out West hemsida kan man klicka på Norrlands guld alkoholfri och hamnar då på en sida där man får försäkra att man är över 20 år för att det förekommer information om alkoholhaltiga drycker.

Framför allt framgår det på festivalerna vilket märke det är som sponsrar då det oftast bara säljs öl från ett särskilt bryggeri. Marknadsföringen är oftast i form av loggor för ölmärket som är återupprepat 10-20 gånger utmed baren på försäljningsstället. Marknadsföringen finns också i form av banderoller och/eller monitorer.

Vid några av festivalerna var marknadsföringen uppfattningsvis av mer osaklig karaktär. Bland annat hade en av serveringarna särskilda barer för ett specifikt rom-märke och personalen hade klätts ut i pirathattar och randiga tröjor.

Bild 7: Matförsäljning på Öland roots

Avslutande reflektioner

Detta är en kartläggning som berörda länsstyrelser genomförde på festivaler runt om i Sverige sommaren 2014. Syftet var att skapa en nulägesbild av hur alkohollagens och tobakslagens intentioner följs i praktiken vid större arrangemang. Erfarenheterna av besöken är i de flesta fall positiva och det är inte svårt att förstå att festivalerna i Sverige lockar en stor publik.

Observationerna har bidragit till ökad kunskap för länsstyrelsernas handläggare. Genom att jobba tillsammans, länsöverskridande, bidrar det till att kompetensen ökar och möjligheterna till att vara ett bra stöd för kommunerna framöver ökar också den.

I detta avslutande kapitel blir ett antal omständigheter särskilt belysta. Det är omständigheter som är värda extra uppmärksamhet och eftertanke.

Serveringsytorna

Inledningsvis finns behov av att uppmärksamma serveringsytorna och den överblickbarhet som är ett lagkrav. Efter sommarens besök går det att konstatera att det finns både positiva och negativa aspekter av hela festivalområdet som serveringsyta liknande de på Sweden Rock Festival, Bråvalla och Väsby Rock.

De positiva aspekterna med hela festivalområdet som serveringsyta är att trängseln mellan besökarna minskar och med minskad trängsel följer, allt som oftast, minskad risk för bråk och olyckor. Efter de samtal som förts med festivalbesökare, arrangörer och funktionärer är möjligheten att kunna röra sig över hela området något uppskattat och eftersträvanvärt. Det upplevs som en lättnad att slippa trängseln, hetsen och köandet som kan finnas i de mindre serveringarna. Bland annat uppstår det trängsel vid avgränsade serveringsytor när ett band börjar spela och alla ska ut samtidigt. Då är risken att den alkohol som finns kvar antingen dricks upp snabbt eller tas med ut från serveringsområdet.

De negativa aspekterna med hela festivalområdet som serveringsyta är å andra sidan att möjligheterna för tillståndshavaren och dennes personal att kunna servera alkohol i enlighet med lagstiftningens krav minskar. Risken att minderåriga får tillgång till alkohol och att redan märkbart påverkade serveras ännu mer ökar. Den samlade bedömningen är att de stora heltäckande serveringsytorna som medges bland annat på Sweden Rock Festival och Bråvalla inte uppfyller kraven på överblickbarhet som anges i alkohollagstiftningen.

Mot bakgrund av ovanstående resonemang kommer länsstyrelserna i dialog med framförallt kommunerna verka för att servering på dylika stora serveringsytor inte ska medges. Frågan kommer också diskuteras med tillsynsmyndigheten på nationell nivå.

Enligt vad länsstyrelserna sett har det, trots höga berusningsnivåer, inte varit några större problem med våld inne på festivalområdena.

Bild 8: Publik på Siestafestivalen

En av de viktigaste ingredienserna i receptet för en lyckad festival är besökarna. Det är de som i många fall gör arrangemanget och bidrar till upplevelsen av det. På de flesta festivalerna som besöktes var det en god stämning och en glad och förväntansfull publik.

Ordning och nykterhet

Ordningsskatterna och funktionärerna är nyckelpersoner på evenemanget. Det är i mångt och mycket deras förhållningssätt och arbete som avgör hur stämningen och trivselen blir på evenemanget. Är den personal som är anställd att arbeta med ordnings- och säkerhetsuppgifter också utbildad och samspråkad inför uppdraget blir resultatet bättre. På de arrangemang som observerades såg samspelet mellan dessa aktörer relativt olika ut. I en del fall framgick tydligt att det fanns en aktiv kommunikation mellan serveringspersonal och ordningsskatter (fler ingripanden mot berusade, fler samtal och mer vaktrotation) och i andra fall kunde ingen kommunikation iakttagas.

En framgångsfaktor för att få ökad trivsel och nöjda gäster är att all personal vid arrangemanget (entrévärdar, ordningsskatter, barpersonal ml.) kommunicerar med gästerna och visar sig villiga att ge en bra service.

Att gäster/besökare kräks och urinerar på serveringsytan gick att se på ett flertal festivaler, dock inte alla. Det är betydligt svårare att föreställa sig att detta skulle tillåtas att ske i en serveringslokal inomhus, exempelvis på en restaurang. Det är dock samma lagstiftning som gäller för både inomhus- och utomhusservering.

En grundförutsättning för att gästerna ska äta mat är att miljön som maten ska ätas i är trevlig – inte minst ur hygienisk synvinkel. Att det förekom att besökare stod och urinerade i närheten av där gästerna åt kan inte anses vara vare sig lämpligt eller hygieniskt. Med all sannolikhet finns det flera förklaringar till problemet med urinerande personer i fel sammanhang. För få toaletter, dålig övervakning från funktionärernas sida och säkerligen, alltför berusade gäster.

Det kan tilläggas att tillståndshavaren inte bara är ansvarig för ordningen inne på själva serveringsytan utan även för ordningen i nära anslutning till densamma. Det ställer därmed krav på uppsikt över vad som sker utanför entréer osv.

Ett bra exempel på insatser för att minska berusningsnivån är fenomenen ”vattning” och ”matning” där tillståndshavaren aktivt delar ut vattenflaskor respektive mat till besökarna.

Campingar

Även om främsta fokus för festivalbesöken fanns på serveringsområdet *inne* på festivalområdet gjordes också en del noteringar om vad som hände utanför och i nära anslutning till arrangemangen. Särskilt gäller detta i de fall det fanns campingar upprättade. Uppsikten och kontrollen över campingområdena var varierande på de olika

festivalerna. Campingområdet är en riskmiljö ur många hänseenden, inte minst då många mycket unga personer vistas där. Kraftigt berusade personer var ett vanligt inslag.

Det finns därför all anledning för arrangörer, berörda myndigheter och frivilligorganisationer att verka tillsammans för att skapa trevliga miljöer och minska riskerna för exempelvis våld på campingplatserna.

Det är en framgångsfaktor att campingen besöks av fältassistenter och föräldravandrare erfar länsstyrelserna.

I Östersund har man enligt uppgift arbetat aktivt under flera års tid med att komma tillrätta med problemen på campingen och vid länsstyrelsernas besök var det en

mycket trevlig stämning där. En av framgångsfaktorerna enligt en av ordningsvakterna på plats var att i stort sett samma personer hade arbetat under flera års tid vid arrangemanget varvid de blev kända ansikten för ungdomarna. Detta hade skapat ett förtroende hos de yngre besökarna och den sociala kontrollen på campingområdet hade stärkts.

Bild 9: Camping på Öland roots

Avvisning av gäster

Det är värt att understryka vikten av att det vid planeringen inför varje arrangemang prioriteras resurser i syfte att ta fram en policy eller annan gemensam överenskommelse om hur berusade gäster ska hanteras. Är serveringsytan lika med hela festivalområdet, som på Sweden Rock Festival, Bråvalla och Väsby Rock, ska märkbart påverkade gäster avvisas från hela ytan, det vill säga hela området. Tillståndshavaren har ett helhetsansvar över tillställningen och då krävs också tydliga riktlinjer för hur det ansvaret ska skötas.

I de fall där det finns inhägnade serveringsytor på festivalområdet är det också viktigt med ett tydligt förhållningssätt. Det kan annars uppstå förvirring kring om gästen bara ska avvisas från serveringsområdet, men finnas kvar på festivalområdet. I detta fall blir det ett moment där problemet kvarstår, men skjuts runt på olika funktionärer. Även dessa besökare borde avvisas från hela festivalområdet.

Villkorad enhetsförsäljning

Åtgärden att villkora om maxantal enheter som får köpas vid ett försäljningstillfälle fungerade i viss mån, men inte fullt ut. Villkoret tillämpades inte av alla tillståndshavare under hela serveringstiden. Intentionen i villkoren är goda även om en ansvarsfull alkoholservering alltid ska bedrivas, även utan restriktioner. Det framgår om inte annat tydligt i lagtexten.

Sponsring

Det är oftast bara produkter från ett eller två tobaksbolag på en enskild festival, men det går inte med säkerhet att konstatera om det rör sig om faktisk sponsring från branschens sida då några sådana uppgifter inte kommit till länsstyrelsernas kännedom.

Skyddet för barn och unga

Alkohollagen och tobakslagen är skyddslagstiftningar med särskilt fokus på skyddet för barn och unga. Efter länsstyrelsernas observationer på de olika festivalerna kan konstateras att lagstiftningarnas intentioner efterlevs till viss del, men inte fullt ut.

Legitimationskontroller vid försäljning av alkohol och tobak fungerar tillfredsställande av vad länsstyrelsernas erfar. Detta genom att personer under 18 år får armband eller liknande som anger ålder. Legitimation efterfrågades i stor utsträckning vid försäljning av tobak.

Risken för att personer under 18 år ska få tillgång till alkohol och tobak är stor i festivalsammanhang. Detta gäller både på campingar och inne på festivalområdena. På serveringsytor som är lika med hela festivalområdet, som på Bråvalla och Sweden Rock Festival, torde riskerna för detta vara störst. Överblickbarheten är begränsad och enligt länsstyrelsernas observationer från besöken räcker inte de avsatta alkoholkontrollanterna eller publikvärdarna till för att kravet på överblickbarheten ska uppfyllas.

Bild 10: Entré till serveringstält

Med tanke på att berusningsnivåerna i många fall var högre än vad alkohollagen medger på en del av festivalerna finns anledning att återigen uppmärksamma vikten av att alkoholserveringen sker med ansvarsfullhet och restriktivitet.

Åldersgränserna kan enligt länsstyrelsernas mening sättas utifrån flera resonemang och överväganden. Gärna i samverkan mellan de aktörer som tidigare nämnts i rapporten. Förutom ljudvolymen kan faktorer som arrangemangets art, antal besökare, alkoholservering, erfarenheter från tidigare arrangemang osv. ingå i en bedömning om vilken ålder som kan vara lämplig för festivalens besökare.

På flera av festivalerna fanns en tät och aktiv kontakt mellan ansvarig arrangör, berörda myndigheter och ideella aktörer. Ofta börjar planeringen av festivalen i god tid innan arrangemanget och eventuella problem eller oklarheter kan redas ut i tidigt skede. Denna samverkan är viktig och avgörande för hur festivalen genomförs. Att barnperspektivet

ska ha en självklar plats i planeringen av festivaler och andra tillfälliga arrangemang är en viktig slutsats som kan dras av denna kartläggning.

Samverkan

Länsstyrelserna vill uppmärksamma att ett bra sätt att förebygga problem och uppräcka eventuella förbiseenden innan det är för sent är att ha myndighetssamverkan redan innan tillstånd för de olika evenemangen beviljas. I Göteborg exempelvis, träffar tillståndsenheten inför varje större evenemang, förutom sökanden, även förtetradare för festivalarrangör, polismyndigheten, räddningstjänsten, miljöförvaltningen och säkerhetsansvariga på evenemanget. Tillsammans diskuteras frågor som rör tillstånd för offentlig tillställning, antal ordningsvakter, värdar och övrig personal, nykterhet, antal enheter det är lämpligt att sälja vid ett tillfälle, legitimationskontroll, överblickbarhet, ljussättning, avgränsning, framkomlighet, gasol, pyroteknik, tobaksförsäljning, marknadsföring och hur utrymning av festivalområdet ska gå till.

Vid sommarens besök kunde det konstateras att liknande träffar sker även vid andra arrangemang på andra orter.

Politikens ansvar

Vid flera av festivalerna fanns de lokala politikerna på plats. Detta är positivt då det är bra att de ytterst ansvariga beslutsfattarna bildar sig en uppfattning om hur arrangemangen genomförs. I bästa fall kan detta leda till att kommande års arrangemang förbättras och villkoras om det var så att arrangemanget inte bedrevs på ett accepterat sätt.

Det finns arrangemang som trots påtalade brister fortsätter genomföras på likartat sätt återkommande från år till år. Om arrangemang som inte genomförs tillfredsställande tillåts leva vidare riskerar följden bli att även andra arrangemang ”tar efter” och hänvisar till att det är så det går till på andra håll i landet. En svårighet som har framhållits av några av de kommunala alkoholhandläggare som länsstyrelserna pratat med vid besöken är att då festivalerna är tillfälliga arrangemang har det varit svårt att gå in med sanktioner (erinran eller varning) under den period som festivalen pågår. Det blir då viktigt att de brister som påtalats åtgärdas till kommande år om festivalen är återkommande. Detta kan göras genom att exempelvis villkora serveringstillståndet. Här hamnar ett ansvar på de tillståndsgivande myndigheterna att vara noga i utvärderingen av tidigare genomförda evenemang för eventuella ändringar i framtiden.

Det är samma lagstiftning som gäller i hela landet och den ska tillämpas restriktivt och med skyddet för medborgarna i fokus. Prövningar som görs ska ske rättssäkert och på lika villkor för alla. Redan idag erbjuder både alkohollagen och tobakslagen de verktyg som krävs för att förbättra folkhälsan och skydda framför allt våra unga pojkar och flickor. Vad som behövs är att berörda myndigheter och ytterst ansvariga politiker visar en vilja och ambition att följa och använda dessa verktyg som står till förfogande.

Källförteckning

Allmänt

CAN. Skolelevers drogvanor 2014. Hämtad 2015-07-02, från:
<http://www.can.se/sv/Rapporter/skolelevers-drogvanor-2014/>

Ds 1995:50. Länsstyrelsens nya roll på alkoholområdet.

Folkhälsomyndigheten. Nationella folkhälsoenkäten – Hälsa på lika villkor, Alkoholvanor. 2014.

Grant F. Bridget & Dawson A. Deborah. 1997. Age at onset of alcohol use and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence: results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey. *Journal of substance abuse*, Volume 9, pages 103-110.

IQ (2013) *Alkoholvarumärkens sponsring av svenska festivaler*. IQ-rapport 2013:1. Hämtad 2015-06-29 från: <http://www.iq.se/sv/rapporter/>

Johansson, Daniel. *Music Festivals in Sweden-An Analysis of the Ten Largest Commercial Festivals 2000-2013*, Linnéuniversitetet, 2014. Hämtad 2015-07-02 från:
<http://lnu.se/amnen/music--event-management>

Konsumentverket, Konsumentverkets allmänna råd för marknadsföring av alkoholdryck till konsument, KOFVS 2009:6

Konsumentverket, Konsumentverkets allmänna råd för marknadsföring av tobaksprodukter till konsument, KOFVS 2009:7

Regeringens proposition 2009/10:125, *En ny alkohollag*

Regeringens proposition 2010/11:47, *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken*

Regeringens åtgärdsprogram för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2012. Hämtad 2015-07-02 från:
<http://www.regeringen.se/rapporter/2012/04/regeringens-atgardsprogram-for-alkohol--narkotika--dopnings--och-tobakspolitiken-2012/>

Socialstyrelsen, 2014. Registeruppgifter om tobaksrökningens skadeverkningar. Hämtad 2015-07-02, från: www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-3-4

Statens folkhälsoinstitut, 2013. Länsrapport 2012 - länsstyrelsernas och kommunernas förebyggande arbete inom ANDT och tillsyn enligt alkohollagen respektive tobakslagen. R 2013:06

Lagar och förordningar

Alkohollagen (2010:1622)

Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

Förordning 2012:606) om samordning inom alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksområdet m.m.

Tobakslagen (1993:581)

Bilder

Omslagsfoto: Caroline Amundsson

Bild 1: Suzanne Bengtsson

Bild 2: Caroline Amundsson

Bild 3: Suzanne Bengtsson

Bild 4: Caroline Amundsson

Bild 5: Caroline Amundsson

Bild 6: Miia Vuolama

Bild 7: Caroline Amundsson

Bild 8: Caroline Amundsson

Bild 9: Caroline Amundsson

Bild 10: Caroline Amundsson

Bilaga 1

Alkohollagen

Den svenska alkoholpolitikens mål är att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Detta mål ska nås genom insatser som motverkar skadligt dryckesbeteende och som också bidrar till en minskad totalkonsumtion.

Ett av de främsta och mest grundläggande politiska instrumenten för att nå detta mål är en restriktiv lagstiftning på alkoholområdet. Med en väl fungerande lagstiftning har samhället möjlighet att kontrollera hanteringen av alkohol i samhället och särskilt begränsa tillgängligheten till alkohol i vissa miljöer och sammanhang. Det är särskilt angeläget att regelverket ger barn och unga det skydd de behöver. (*Regeringens proposition 2009/10:125 sid. 56*)

Här nedan följer en redogörelse för några av de bärande lagrummen för denna rapport.

3 kap. Allmänna bestämmelser om försäljning

5 § Försäljning av alkoholdrycker ska skötas på ett sådant sätt att skador i möjligaste mån förhindras.

Den som tar befattning med försäljning av alkoholdrycker ska se till att ordning och nykterhet råder på försäljningsstället.

7 § Alkoholdrycker får inte säljas eller annars lämnas ut till den som inte har fyllt 20 år. Beträffande folköl gäller motsvarande den som inte har fyllt 18 år. Servering av alkoholdrycker får ske till den som har fyllt 18 år.

8 § Alkoholdrycker får inte lämnas ut till den som är märkbart påverkad av alkohol eller andra berusningsmedel.

Alkoholdrycker får inte lämnas ut om det finns särskild anledning att anta att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon.

Den som lämnar ut alkoholdrycker ska förvissa sig om att mottagaren har uppnått den ålder som anges i 7 §.

9 § Det är förbjudet att som ombud eller på därmed jämförbart sätt anskaffa alkoholdrycker till den som enligt 7 eller 8 § inte har rätt att få sådan vara utlämnad till sig. Det är också förbjudet att i annat fall än som avses i 4 kap. 4 § andra stycket 1, 2 och 4-7 i större omfattning tillhandagå annan med att anskaffa alkoholdrycker. Alkoholdrycker får inte lämnas som gåva eller lån till eller bjudas den som inte har fyllt 20 år. I fråga om folköl gäller dock motsvarande den som inte har fyllt 18 år.

7 kap. Marknadsföring av alkoholdrycker

1 § Vid marknadsföring av alkoholdrycker till konsumenter ska särskild måttfullhet iakttas. Reklam- eller annan marknadsföringsåtgärd får inte vara påträngande, uppsökande eller uppmana till bruk av alkohol.

Marknadsföring får inte rikta sig särskilt till eller skildra barn eller ungdomar som inte har fyllt 25 år.

8 kap. Servering av alkoholdrycker

11 § En ansökan om stadigvarande serveringstillstånd får inte bifallas utan att polismyndighetens yttrande har inhämtats. Detsamma gäller, om det inte rör sig om arrangemang av endast obetydlig omfattning, tillfälligt serveringstillstånd för servering till allmänheten.

Polismyndigheten ska i sitt yttrande redovisa samtliga omständigheter som ligger till grund för myndighetens bedömning i det enskilda fallet och särskilt yttra sig om sökandens allmänna lämplighet för verksamheten.

12 § Serveringstillstånd får endast meddelas den som visar att han eller hon med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden samt omständigheterna i övrigt är lämplig att utöva verksamheten samt att verksamheten kommer att drivas i enlighet med de krav som ställs upp i denna lag.

Lokaler och utrustning

14 § Serveringstillstånd ska omfatta ett visst avgränsat utrymme som disponeras av tillståndshavaren.

17 § Om alkoholservering på grund av serveringsställets belägenhet eller av andra skäl kan befaras medföra olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller särskild risk för människors hälsa, får serveringstillstånd vägras även om övriga krav som uppställs i lagen är uppfyllda.

Personal

18 § Tillståndshavaren eller av denne utsedd serveringsansvarig person ska ha tillsyn över serveringen och vara närvarande på serveringsstället under hela serveringstiden. Det sista gäller dock inte vid rumsservering. Den som är serveringsansvarig ska ha fyllt 20 år och vara lämplig för uppgiften med hänsyn till sina personliga egenskaper och omständigheterna i övrigt.

Tillståndshavaren ska till kommunen anmäla den eller de personer som har utsetts att ansvara för serveringen av alkoholdrycker.

Serveringstider m.m.

19 § Kommunen beslutar under vilka tider alkoholdrycker får serveras. Vid bestämmande av tiden för servering ska särskilt beaktas vad som sägs i 17 §.

Om inte kommunen beslutar annat, får servering av spritdrycker, vin, starköl eller andra jästa alkoholdrycker inte påbörjas tidigare än klockan 11.00 och inte pågå längre än till klockan 01.00.

Serveringsstället ska vara utrymt senast 30 minuter efter serveringstidens utgång.

20 § Vid servering av alkoholdrycker ska ansvarig personal se till att måttfullhet iakttas och att störningar på grund av oordning eller onykterhet undviks.

9 kap. Tillsyn m.m.

1 § Folkhälsomyndigheten har, med de begränsningar som anges i 3 och 4 §§, tillsyn över efterlevnaden av denna lag och anslutande föreskrifter.

Länsstyrelsen har tillsyn inom länet. Länsstyrelsen ska också biträda kommunerna med råd i deras verksamhet. *Lag (2013:635).*

2 § Kommunen och polismyndigheten har tillsyn över efterlevnaden av de bestämmelser som gäller för servering av alkoholdrycker.

Kommunen och polismyndigheten har också tillsyn över detaljhandeln med folköl. Kommunen ska upprätta en tillsynsplan som ska ges in till länsstyrelsen.

Bilaga 2

Tobakslagen

Sveriges första tobakslag (1993:581) trädde i kraft 1993. Tobakslagen är en skyddslag och det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken är att motverka tobaksbrukets skadeverkningar, framför allt när det handlar om unga personer. Ju tidigare i livet en person börjar använda tobak, desto större är risken att bli starkt beroende och att drabbas av sjukdom senare i livet.

Här nedan följer en redogörelse för några av de bärande lagrummen gällande tobak för denna rapport.

Begränsning av rökning i vissa lokaler och utrymmen samt på vissa områden utomhus

2 § Rökning är förbjuden

6. i andra lokaler än sådana som avses i 1-5 när en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning som avses i 2 kap. 1-3 §§ ordningslagen (1993:1617) anordnas och i lokaler som är avsedda att användas av den som deltar i sammankomsten eller tillställningen

Handel m.m. och åldersgräns

12 § Tobaksvaror får inte säljas eller på annat sätt lämnas ut i näringsverksamhet till den som inte har fyllt 18 år. Den som lämnar ut tobaksvaror skall förvissa sig om att mottagaren har uppnått nämnda ålder.

Om det finns särskild anledning att anta att en tobaksvara är avsedd att lämnas över till någon som inte har fyllt 18 år får varan inte lämnas ut.

På varje försäljningsställe för tobaksvaror skall det finnas en tydlig och klart synbar skylt med information om förbudet mot att sälja eller lämna ut sådana varor till den som inte har fyllt 18 år. *Lag (2005:369).*

Anmälan och egenkontroll

12 c § En näringsidkare får inte tillhandahålla tobaksvaror för försäljning till konsumenter utan att först ha anmält försäljningen till den kommun där försäljningen ska ske.

Näringsidkaren ska utöva särskild kontroll (egenkontroll) över försäljningen och ansvara för att det finns ett för verksamheten lämpligt egenkontrollprogram.

Till anmälan enligt första stycket ska näringsidkaren foga egenkontrollprogrammet och de övriga uppgifter som behövs för kommunens tillsyn. Om uppgifterna ändras ska det anmälas till kommunen utan dröjsmål. *Lag (2010:682).*

12 d § En näringsidkare som tillhandahåller tobaksvaror för försäljning till konsumenter ska ge personalen den information och det stöd som behövs för att personalen ska kunna följa denna lag och anslutande föreskrifter. *Lag (2010:682).*

Marknadsföring

14 § En näringsidkare som marknadsför tobaksvaror till konsumenter får inte använda kommersiella annonser i

1. periodiska skrifter eller andra jämförbara skrifter på vilka tryckfrihetsförordningen är tillämplig,
2. ljudradio- eller tv-program eller tv-sändningar över satellit som omfattas av radio- och tv-lagen (2010:696), eller
3. andra överföringar eller tekniska upptagningar på vilka yttrandefrihetsgrundlagen är tillämplig.

Även annan marknadsföring av tobaksvaror till konsumenter än som avses i första stycket är förbjuden. Detta gäller dock inte

1. i tryckta skrifter på vilka tryckfrihetsförordningen är tillämplig eller i överföringar eller tekniska upptagningar på vilka yttrandefrihetsgrundlagen är tillämplig,
2. marknadsföring som endast består i att tillhandahålla tobaksvaror för försäljning, eller
3. kommersiella meddelanden inne på försäljningsställen som inte är påträngande, uppsökande eller uppmanar till bruk av tobak.

Kommersiella meddelanden enligt andra stycket 3 ska i den omfattning det är möjligt placeras så att de inte är synliga från utsidan av försäljningsstället. *Lag (2010:727).*

Sponsring

14 b § Tillverkare, partihandlare och importörer av tobaksvaror får inte sponsra ett evenemang eller en verksamhet dit allmänheten har tillträde eller som kan antas få gränsöverskridande effekt, om sponsringen kan antas medföra att avsättningen av tobaksvaror främjas.

Protokollet omfattar ____sidor

Festival

Namn	
Kommun	Län

Tidpunkt för besöket

Datum	Från klockan	Till klockan
-------	--------------	--------------

Medverkande på kartläggningen

Vilka medverkar vis besöket?	☐ Skatteverket	☐ Polismyndigheten
☐ Kommun (serveringstillstånd)	☐ Konsumentverket	☐ Annan, vem?
☐ Kommun (tobaksförsäljning)		
☐ Kommun (miljöförvatningen)		

Antal besökare på festivalen (ögonblicksbild)

Antal sålda biljetter (för dagen) och källa	Antal gäster på festivalområdet och källa	Antal gäster på serveringsområdet och källa
---	---	---

Avgränsad serveringsyta

Är serveringsytan avgränsad? ☐ Ja ☐ Nej, beskriv Finns det VIP-område med servering? ☐ Ja ☐ Nej	Avviker ytan från inskickad ritning? ☐ Nej ☐ Ja, hur?
--	--

Kontroll vid entrén

Sker kontroll av gäster vid serveringsområdet? ☐ Ja ☐ Nej Kontroll avser: ☐ Ålder ☐ Berusning ☐ Annat, vad?	Vem utför kontrollen? ☐ Tillståndshavarens personal ☐ Annan Funktion av kontrollanten: ☐ Entrévärd ☐ Ordningvakt ☐ Annan, vem?
---	--

Avvisning av gäster från serveringsområdet

När avvisas gäster?	Vad händer med avvisade gäster? ☐ De måste lämna festivalområdet ☐ De får stanna kvar inom festivalområdet
---------------------	--

Observationsprotokoll - Festivaler 2014

Protokollet omfattar ____sidor

Förordnade ordningsvakter/vakter/entrévärd/pointer

Förordnade ordningsvakter i tjänst vid serveringsområdet vid tillsynstillfället ☐ Ja, antal _____ ☐ Nej Anställda av ☐ Tillståndshavaren ☐ Festivalarrangören ☐ Annan, vem?	Entrévärd, vakter, pointer i tjänst vid serveringsområdet vid tillsynstillfället ☐ Ja, antal _____ ☐ Nej Anställda av ☐ Tillståndshavaren ☐ Festivalarrangören ☐ Annan, vem?
--	---

Matutbud

Tillhandahåller tillståndshavaren tillredd mat? ☐ Ja ☐ Nej	Avviker matutbudet från inkommen meny? ☐ Ja ☐ Nej
--	---

Ungdomliga gäster (dvs mellan 18-20 år)

Ungdomliga gäster ☐ Ja ☐ Nej ☐ Misstanke om underåriga ☐ Legkontroll utförs av _____ Antal underåriga _____	Ordning/Nykterhet Ordning ok ☐ Ja ☐ Nej, beskriv Nykterhet ok ☐ Ja ☐ Nej, beskriv
--	---

Ev villkor

Har tillståndet förknippats med villkor? ☐ Ja ☐ Nej Vilka?	Uppfylls villkoren? ☐ Ja ☐ Nej, beskriv
---	---

Protokollet omfattar ____sidor

Marknadsföring av alkoholdrycker

Förekommer det marknadsföring av alkoholdrycker? ☐ Ja ☐ Nej Är marknadsföringen ☐ Påträngande ☐ Uppsökande ☐ Uppmanar till bruk av alkohol. ☐ Riktat sig särskilt till eller skildrar barn eller ungdomar som inte har fyllt 25 år.	Förekommer det rabattering av alkoholdrycker? ☐ Ja ☐ Nej Förekommer det servering inom VIP-område? ☐ Ja ☐ Nej Tas det betalt för alkoholen på VIP-området? ☐ Ja ☐ Nej Om nej, vem betalar för alkoholen
---	---

Försäljning av tobaksprodukter

Förekommer det försäljning av tobak? ☐ Ja ☐ Nej Om ja, förekommer försäljningen ☐ Inomhus ☐ Utomhus Vilka produkter? ☐ Cigaretter ☐ Snus ☐ Annat, vad	Har försäljningen anmälts till kommunen? ☐ Ja ☐ Nej Vem ansvarar för försäljningen? Vem har ansvar för /har anställt personalen? Vem får intäkterna från tobaksförsäljningen?
--	---

Marknadsföring av tobaksprodukter

Förekommer marknadsföring av tobak? OBS! Ingen reklam får finnas utomhus ☐ Ja ☐ Nej Är marknadsföringen (om inomhus) ☐ Påträngande ☐ Uppsökande ☐ Uppmanar till bruk av tobak ☐ Synlig utifrån	Förekommer det tobaksförsäljning inom VIP-område? ☐ Ja ☐ Nej Tas det betalt för tobak på VIP-området? ☐ Ja ☐ Nej Om nej, vem betalar för tobaken?
--	--

Notera här

[illegible]

Lst personal

Namn	Namn
------	------

Protokollet omfattar ____sidor

Aktgranskning - Serveringstillstånd och tobaksförsäljning

Festival

Namn	
Kommun	Län

Datum och öppettider för festivalen

Datum från - till	Öppettider från klockan	Till klockan
-------------------	-------------------------	--------------

Antal besökare på festivalen

Högsta antal besökare på festivalen samtidigt	Högsta antal besökare på serveringsområdet samtidigt
---	--

Serveringstillstånd

Vilka handlingar som begärts in /granskats av kommunen?

- ☐ Registreringsbevis
- ☐ Ägarförhållanden
- ☐ Kunskapsprov
- ☐ Dispositions rätt inkl. polistillstånd
- ☐ Avtal med arrangören
- ☐ Meny
- ☐ Registrering livsmedelslokal
- ☐ Ritning med markerat serveringsyta
- ☐ Serveringsansvariga
- ☐ Verksamhetsbeskrivning
- ☐ Annat, vad?

Remiss har skickats till:

- ☐ Polismyndigheten
- ☐ Skatteverket
- ☐ Miljöförvaltningen
- ☐ Annan, vad?

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Observationsprotokoll - Festivaler 2014

Protokollet omfattar ____sidor

Beslutsfattare:

- ☐ Handläggare
- ☐ Chef
- ☐ Ordförande
- ☐ Nämnden

Går beslutet emot tjänsteförslaget?

- ☐ Nej
- ☐ Ja, beskriv:

Hur ser serveringsytan ut?

- ☐ Hela festivalområdet är en serveringsyta
- ☐ Det finns flera serveringsytor.
- ☐ Det finns en serveringsyta

Vad är åldersgränsen till festivalen / serveringsområdet?

Används ett system för att särskilja minderåriga gäster från vuxna?

- ☐ Nej
- ☐ Ja, beskriv:

Har tillståndet förknippats med villkor?

- ☐ Nej
- ☐ Ja, vilka?

Protokollet omfattar ____sidor

Tobaksförsäljning

Har anmälan av tobaksförsäljning lämnats till kommunen inför evenemanget

☐ Ja

☐ Nej

Vem har gjort anmälan?

Har egenkontrollprogram lämnats in?

☐ Ja

☐ Nej

Är det samma nämnd som har ansvaret för tillsyn av serveringstillstånd och tobaksförsäljning?

☐ Ja

☐ Nej

lansstyrelsen.se/ostergotland

Länsstyrelsen Östergötland

POSTADRESS 581 86 Linköping BESÖKSADRESS Östgötagatan 3

TELEFON 010-223 50 00 TELEFAX 013 - 10 13 81

LÄNSSTYRELSEN

ÖSTERGÖTLAND